

UDK: 91:796.5

AYDAR-ARNASOY KO'LLAR TIZIMIDA «UZMILLIYTOURISM»NI
RIVOJLANTIRISHNING GEOGRAFIK JIHLTLARI

Egamqulov Husniddin Erkaboyevich

Guliston davlat universiteti

Ekologiya va geografiya kafedrası tayanch doktoranti

E-mail: husniddinguldu93@gmail.com

Musurmanov Nurbek Ummatqul o'g'li

Guliston davlat universiteti

Ekologiya va geografiya kafedrası tayanch doktoranti

E-mail: nurbekmusurmanov090@gmail.com

Tovbayev G'ofur Zulkaynar o'g'li

Guliston davlat universiteti

Ekologiya va geografiya kafedrası tayanch doktoranti

E-mail: gofurxperia@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada turizm tushunchasi, Yetuk olimlar tomonidan turizmga berilgan turli xil tariflar atroflicha yoritilgan. Turizmning turli sohalarga bo'linishi va ularning qisqacha xalqaro tan olingan ta'riflari keltirilgan. Bir necha turizm sohasini o'zida jamlaydigan "UZMILLIYTOURISM" termini haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Turizm, "UZMILLIYTOURISM", Gastronomiya, Ekoturizm, Sport, Madaniy, Tibbiy, Ekstremal, Geoturizm, Madaniy turizm

ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ UZMILLIYTOURISM»
В СИСТЕМЕ ОЗЕР АЙДАР-АРНАСОЙ

Аннотация: В статье подробно изложены понятие туризма, различные тарифы, данные туризму зрелыми учеными. Даны деление туризма на различные отрасли и их краткие международно признанные определения. Представлена информация о термине «УСТОЙЧИВЫЙ ТУРИЗМ», который включает в себя несколько направлений туризма.

Ключевые слова: Туризм, «МЕЖДУНАРОДНЫЙ ТУРИЗМ», Гастрономия, Экотуризм, Спорт, Культурный, Лечебный, Экстремальный, Геотуризм, Культурный туризм

GEOGRAPHICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF
"UZMILLIYTOURISM" IN THE AYDAR-ARNASOY LAKE SYSTEM

Abstract: The concept of tourism, various tariffs given to tourism by mature scientists are detailed in the article. The division of tourism into various sectors and

their brief internationally recognized definitions are given. Information about the term "SUSTAINABLE TOURISM", which includes several tourism sectors, is presented.

Keywords: Tourism, "INTERNATIONAL TOURISM", Gastronomy, Ecotourism, Sport, Cultural, Medical, Extreme, Geotourism, Cultural tourism

Kirish. Hozirgi zamonda globallashuv jarayoni, xalqaro axborotlar, aloqa, transport-logistika va raqamli iqtisodiyot tizimining takomillashuvi turizm sohasini barqaror rivojlantirib, dunyoning yetakchi tarmoqlaridan biriga aylantirdi hamda uni xalqaro miqyosdagi nufuzini oshirdi.

Malumki bugungi kunda “**turizm**” tushunchasiga berilgan ta’riflarni ikki guruhga ajratish mumkin. Ushbu soha mutaxassisleri tomonidan berilgan birinchi guruh ta’riflar ko‘proq aniq bir maqsadga (masalan, statistik maqsadlarda) yo‘naltirilgan masalalarni yechish vositasi sifatida xizmat qilib, turizmning alohida iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy va boshqa jihatlarini qamrab oluvchi, birmuncha tor ixtisoslashgan tavsifga egadir. Ikkinchi guruh ta’riflari esa konseptual yo‘nalishdagi ta’riflar bo‘lib, ular turizmning turli xil xususiyatlari va o‘ziga xos munosabatlarini aks ettiruvchi murakkab ichki mazmun va mohiyatni ochib berishga qaratilgan[1].

Turizmga berilgan ta’riflarni tahlil qilgan holda A.Nigmatov turizmga quyidagicha ta’rif bergan, jumladan: **Turizm** – shaxs(lar)ni bo‘sh vaqtlarida doimiy yashab turgan joylaridan 24 soatdan kam bo‘lmagan va 6 oydan ko‘p bo‘lmagan davr oralig‘ida (kamida bir kecha qolish) haq to‘lanadigan faoliyat bilan shug‘ullanmagan holda, madaniy, ma’rifiy, kasbiy, diniy, sport va boshqa maqsadlarda boshqa mintaqaga yoki davlatga vaqtincha yashash uchun jo‘nab ketishi va sayohatning boshlang‘ich nuqtasiga qaytish bilan yakunlanadigan sayohatlar, deb takidlagan[2].

Mavzuga oid adabiyot tahlili. Turizm sohasi bo‘yicha juda ko‘p olimlar ta’rif berish bilan birga, shu soha bo‘yicha ilmiy ishlarni olib borgan. Jumladan 1937-yilda Millatlar Ligasi, V.Xunsiker-K.Krapf, M.A.Jukov, M.Morozov, N.S.Morozova, G.A.Karpova, L.V., M.N.Dmitriev, I.S.Tuxliev, N.Tuxliev, V.I.Azar, S.A.Bistrov, M.G.Voronsova, R.Hayitboev, N.E.Ibodullaev, R.S.Amriddinova kabi olimlarning xizmatlari beqiyosdir. Turizm terminiga tariflar shunchalar ko‘pki, bu turizm sohasida ishlarning beqiyosligidan dalolat beradi. Yaqin sharqlik yetuk olim E. Koxen (1984), shunday degan edi, turizm bo‘yicha tadqiqotlar qanchalik ko‘p bo‘lsa, “turizm” tushunchasiga deyarli shunchalik ko‘p ta’riflar keltiriladi[3], degan so‘zi bejiz emas.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada keltirilgan malumotlar Turizm sohasida ishlar olib organ Yetuk olimlarning ishlari tahliliy ma’lumotlari. O‘zbekistonda turizm industriyasining rivojlanish tendensiyasi va mualliflar tomonidan turizmning yangi yo‘nalishlari keng targ‘ib qilish asosida uni amaliyotga targ‘ib qilish bilan ajralib turadi[4].

Tahlil va natijalar. Turizm hozirgi vaqtda rivojlanib borgan sari uning sohaviy yo‘nalishlari ham tarmoqlarga ajralmoqda. Xususan, jahon rivojlangan davlatlarida

hamda O‘zbekistonda quyidagi turizm sohalari rivojlanmoqda: ekoturizm, ziyorat turizmi, tibbiyot turizm, sport turizmi, madaniy turizmi, ekstremal turizm, agroturizm, geoturizm, geografik turizm, halol turizm va boshqa turizm turlari mavjud. Ushbu turizmlarni quyidagi ta’riflar orqali ajratib olish mumkin.

Ekoturizm (ekoturizm, yashil turizm) - antropogen ta'sirga nisbatan ta'sirlanmagan tabiiy hududlarga tashrif buyurishga qaratilgan barqaror turizmning bir shakli [5]

Sport turizmi - bu tabiiy to‘siqlarni engib o‘tishda odamni sport bilan takomillashtirishga qaratilgan sport turi. Sport turizmi tarixan MDH davlatlarida rivojlangan. Turizmning sport mahorati tabiiy to‘siqlarni yengib o‘tish, to‘siqlarni yengib o‘tishning turli taktikasi va usullarini qo‘llashdan iborat [2]

Diniy turizm, ma’naviy turizm, muqaddas turizm yoki **e’tiqod turizmi** turizmning ikki asosiy kichik turiga ega: diniy yoki ma’naviy maqsadlarda sayohat qilish degan ma’noni anglatuvchi diniy yodgorliklar va artefaktlarni tomosha qilish, diqqatga sazovor joylarning bir tarmog‘i.

Madaniy turizm – bu [sayyohlik](#) faoliyatining bir turi bo‘lib, unda tashrif buyuruvchining asosiy motivatsiyasi turistik yo‘nalishdagi moddiy va nomoddiy madaniy diqqatga sazovor joylarni o‘rganish, kashf etish, tajriba va iste'mol qilishdir.

Tibbiy turizm deganda davolanish uchun chet elga sayohat qiluvchi odamlar tushuniladi[6].

Ekstremal turizm (ko‘pincha shok turizmi deb ham ataladi, garchi ikkala tushuncha ham bir-biriga o‘xshash bo‘lmasa ham) turizm industriyasidagi xavfli joylarga ([tog‘lar](#), [o‘rmonlar](#), [cho‘llar](#), [g‘orlar](#), [kanyonlar](#) va boshqalar) sayohat qilish yoki xavfli turizm qatnashishni o‘z ichiga olgan joy voqealar.

Geoturizm-bu geologik diqqatga sazovor joylar va yo‘nalishlar bilan bog‘liq turizm. Geoturizm abiotik tabiiy va qurilgan muhit bilan shug‘ullanadi. Geoturizm birinchi marta 1995-yilda Angliyada Tomas Alfred Xose tomonidan ta’riflangan[7]

Halol turizm (ba'zan halol sayohat yoki halol do‘stona turizm deb ataladi) turizmning islom qoidalariga rioya qiladigan musulmon oilalariga mo‘ljallangan kichik toifasidir. Bunday yo‘nalishlardagi mehmonxonalarda alkogolli ichimliklar berilmaydi, erkaklar va ayollar uchun alohida basseyn va kurortlar mavjud, faqat halol taomlar taqdim etiladi, xonada va umumiy zalda namoz o‘qish uchun xonalar mavjud[9].

Agroturizm yoki **agroturizm** qishloq xo‘jalik fermasiga tashrif buyuruvchilarni olib keladigan qishloq xo‘jaligiga asoslangan har qanday jarayon yoki faoliyatni o‘z ichiga oladi.[10]

Gastronomik turizmi turizmning maqsadi sifatida oziq-ovqat mahsulotlarini o‘rganishdir.[11]

Yuqoridagi turizm yo‘nalishlarini birlashtirib bir so‘z bilan milliylik asoslangan holda “UZMILLIYTOURISM” deb nomlashni maqsadga muvofiq deb bildik[11].

“UZMILLIYTOURISM”-turizmning bir necha yo‘nalishini ma’lum bir hududda tabiiy va antropogen sharoitini hisobga olgan holatdagi turizm majmuyi. Ushbu atamani har bir davlat va mamlakat o‘z dominion bilan foydalanishi mumkin.

Xulosa va takliflar. Xulosa sifatida shuni aytish lozimki, Aydar-Arnasoy ko‘llar tizimida “UZMILLIYTOURISM”ni joriy qilish bugungi kunning asosiy talablaridan biridir. Aydar-Arnasoy ko‘llar tizimida turizmning rivojlanishi aholining bandlik darajasi ortishi, shu hududda infratuzilmaning rivojlanishiga asos bo‘ladi. “UZMILLIYTOURISM”ni rivojlantirishda nafaqat Aydar-Arnasoy ko‘llar tizimini balki tabiiy landshaftlar holatini etiborga olish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Комилова Н.К., Зайнутдинова Д.К., & Эгамкулов Х.Э. (2022). НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ ГОРОДОВ И ЗДОРОВЬЯ ЧЕЛОВЕКА (НА ПРИМЕРЕ ГОРОДА САМАРКАНДА И ГУЛИСТАНА). Экономика и социум, (12-2 (103)), 398-409.
2. Musurmanov N. SIRDARYO VILOYATI-O‘ZIGA XOS TURISTIK OBYEKT SIFATIDA //Solution of social problems in management and economy. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 34-41.
3. Mathieson A., Wall G. Tourism Economic, Physical and Social Impact Longmont Scientific and Technical, Singapore, 1989.– 137 p.
4. Хидиралиев, К. Э., Ахунбабаев, М. М., Товбаев, Г. З., & Эгамкулов, Х. Э. (2021). ОСНОВЫ СОЗДАНИЯ СВОБОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОН И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ВОПРОСЫ. Экономика и социум, (11-2 (90)), 605-611.
5. Gannon, Martin Joseph; Baxter, Ian W. F.; Collinson, Elaine; Curran, Ross; Farrington, Thomas; Glasgow, Steven; Godsman, Elliot M.; Gori, Keith; Jack, Gordon R. A. (11 June 2017). "Travelling for Umrah: destination attributes, destination image, and post-travel intentions" (PDF). The Service Industries Journal. 37 (7–8): 448–465. doi:10.1080/02642069.2017.1333601. ISSN 0264-2069. S2CID 54745153
6. Egamkulov H.E. (2022). NOSOECOLOGICAL SITUATION AND GEOGRAPHICAL DIFFERENCES IN THE INCIDENCE OF THE POPULATION (ON THE EXAMPLE OF BAYAUT DISTRICT). Экономика и социум, (12-2 (103)), 26-34.
7. Хидиралиев, К. Э., Ўғли, Т. Ф. З., & Холдоров, Д. Б. Ў. (2022). ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ АЛОҚАЛАРНИНГ ҲУДУДИЙ ЖИҲАТЛАРИ (СИРДАРЁ ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА). Science and innovation, 1, 136-142.
8. Jahon sayyohlik tashkiloti (YuVTO) tomonidan Xitoyning Chengdu shahrida bo‘lib o‘tgan Bosh Assambleyaning 22-sessiyasida(2017 yil 11–16 sentyabr) qabul qilingan ta‘rif.
9. Ekstremal turizm: dunyodagi eng xavfli 10 ta joy faqat jasurlar tashrif buyurishga jur‘at etadi". TheTravel. 2019-07-13. Olingan 2021-08-30 .
10. Chase, Lisa C.; Stewart, Mary; Schilling, Brian; Smith, Becky; Walk, Michelle (2018-04-02). "Agritourism: Toward a Conceptual Framework for Industry Analysis". Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development. 8 (1): 13–19.
11. Лукичев А. Б. Сущность устойчивого и экологического туризма // Российский Журнал Экотуризма. — 2011. — № 1. — С. 3-6.